

УДК 342.9; УДК 351.74

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2025.36.06>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Брусакова Оксана Валеріївна,

orcid.org/0000-0001-8616-0424

доктор юридичних наук, доцент,

декан факультету

(Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків, Україна)

Етична складова в державному управлінні в демократичному суспільстві відіграє значну роль. Оскільки від етичної складової в управлінській діяльності органів публічної влади, наявних моральних якостей державного службовця, загального рівня його етичної культури залежить ступінь довіри до влади і її правоохоронних структур.

Дана стаття присвячена дослідженню змісту поняття механізм забезпечення дотримання поліцейськими правил етичної поведінки і доброчесності та його складових частин, які характеризують ознаки даного виду державної діяльності у сфері правоохоронних відносин.

Встановлено, що етика в поліцейській службі є різновидом професійної етики, а її зміст корелюється з загальноприйнятими моральними цінностями в державній службовій діяльності.

Доведено, що етична поведінка поліцейського тісно пов'язана з його правовим статусом та службовою діяльністю.

Визначено, що етична поведінка поліцейського врегульована у нормативно-правових актах службової діяльності: законах, кодексах, статутах, наказах і безпосередньо закріплена у правилах етичної поведінки поліцейських та працівників Міністерства внутрішніх справ України.

Розглянуто погляди наукової спільноти на категорію механізм забезпечення адміністративно правового регулювання суспільних відносин та на створення організаційно правового механізму забезпечення дотримання поліцейськими правил етичної поведінки та доброчесності в службовій діяльності.

Надано авторське визначення поняття адміністративно-правовий механізм забезпечення дотримання поліцейськими правил етичної поведінки та доброчесності, під яким пропонується розуміти процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення визначених цілей регулювання дій учасників суспільних відносин, а саме дотримання встановлених правил етичної поведінки поліцейськими.

Запропоновано авторське бачення структурних елементів механізму забезпечення дотримання поліцейськими правил етичної поведінки та доброчесності та проведено аналіз їх змісту.

Розглянуто зміст складових правил етичної поведінки та доброчесності поліцейського: професійного мислення, службового етикету, етичної культури, правосвідомості, психологічної культури, доброчесності.

Доведено, що юридична відповідальність поліцейського є важливим елементом механізму забезпечення дотримання поліцейськими правил етичної поведінки

та доброчесності, оскільки напряду впливає на створення запобіжників щодо можливих проявів не етичних вчинків у сфері службової діяльності.

Ключові слова: службова діяльність поліцейського, адміністративно – правовий механізм врегулювання відносин, етика поліцейських, правила етичної поведінки службовий етикет поліцейського, правосвідомість, правова культура, відповідальність за порушення етичних норм та доброчесності.

ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM FOR ENSURING COMPLIANCE BY POLICE OFFICERS WITH THE RULES OF ETHICAL CONDUCT AND INTEGRITY

Brusakova Oksana Valeriivna,
Doctor of Law, Associate Professor,
Dean of the Faculty
(Kharkiv National University
of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

The ethical component in public administration in a democratic society plays a significant role. Since the degree of trust in the authorities and their law enforcement structures depends on the value foundations of public administration, ethical justification in making and implementing management decisions, the moral qualities of civil servants, and the level of their ethical culture.

This article is devoted to the study of the content of the concept of a mechanism for ensuring compliance by police officers with the rules of ethical behavior and integrity and its components, which characterize the features of this type of state activity in the field of law enforcement relations.

It has been established that ethics in the police service is a type of professional ethics, and its content correlates with generally accepted moral values in public service.

It has been proven that the ethical behavior of a police officer is closely related to his legal status and official activities.

It is determined that the ethical behavior of a police officer is regulated in the regulatory legal acts of official activity: laws, codes, statutes, orders and is directly enshrined in the rules of ethical behavior of police officers and employees of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

The views of the scientific community on the category of the mechanism for ensuring administrative and legal regulation of public relations and on the creation of an organizational and legal mechanism for ensuring compliance by police officers with the rules of ethical behavior and integrity in official activity are considered.

The author's definition of the concept of the administrative and legal mechanism for ensuring compliance by police officers with the rules of ethical behavior and integrity is provided, under which it is proposed to understand the process of consistent use of administrative and legal means to achieve certain goals of regulating the actions of participants in public relations, namely, compliance with the established rules of ethical behavior by police officers.

The author's vision of the structural elements of the mechanism for ensuring compliance by police officers with the rules of ethical behavior and integrity is proposed and their content is analyzed.

The content of the components of the rules of ethical behavior and integrity of a police officer is considered: professional thinking, official etiquette, ethical culture, legal awareness, psychological culture, integrity.

It is proven that the legal responsibility of a police officer is an important element of the mechanism for ensuring compliance by police officers with the rules of ethical behavior and integrity, since it directly affects the creation of safeguards against possible manifestations of unethical actions in the field of official activity.

Key words: official activity of a police officer, administrative and legal mechanism for regulating relations, ethics of police officers, rules of ethical behavior, official etiquette of a police officer, legal awareness, legal culture, responsibility for violation of ethical norms and integrity.

Постановка проблеми. Моральні основи в державному управлінні в демократичному суспільстві відіграють значну роль. Оскільки від етичної складової в управлінській діяльності органів публічної влади, наявних моральних якостей державного службовця, загального рівня його етичної культури залежить ступінь довіри до влади і її правоохоронних структур.

Правоохоронні органи в такому суспільстві повинні відповідати його цілям. Сьогодні світовою спільнотою напрацьований значний досвід щодо ефективної діяльності поліції. Неабияку роль тут відіграє утвердження високих моральних стандартів у правоохоронній діяльності.

Проведення структурних реформ в Українській державі, зокрема у сфері роботи правоохоронних органів, обумовлює необхідність правового забезпечення високого рівня етичної поведінки в службовій діяльності.

Слід відзначити, що забезпечення високого рівня етичної поведінки правоохоронців та здійснення контролю за дотриманням ними правил службової етики сприяє взагалі підвищенню ефективності та результативності функціонування інституту поліцейської служби в цілому. Тому актуальною проблемою постає питання наукового забезпечення розробки механізмів адміністративно правового забезпечення окремих видів управлінської діяльності, а саме у сфері дотримання поліцейськими в службовій діяльності нормативів поліцейської етики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання службової етики в діяльності державної служби були предметом розгляду у працях Т.Е. Василевської «Етика в публічній службі», Т.А. Латковської «Порушення правил етичної поведінки як підстава притягнення до дисциплінарної відповідальності державного службовця», Ю.М. Фролова «Місце правил етичної поведінки в системі джерел службового права».

Особливості застосування адміністративно – правового механізму забезпечення дотримання поліцейськими правил етичної поведінки досліджувалися у працях Г.Д. Джумагельдієвої, Л.В.Сергієнко, І.Г. Сергієнко «Механізм формування етичного кодексу в системі державного управління», Л.Я. Масюк «Щодо змісту правил етичної поведінки поліцейських як об'єкт адміністративно-правового забезпечення», В.Л. Ортинського «Професійна етика та культура поведінки працівника органів внутрішніх справ України», В. А. Трофименко «Нормативні акти етичної поведінки поліцейських як необхідна частина законодавчого забезпечення їхньої співпраці із суспільством».

Мета статті. На основі аналізу діючого законодавства і правозастосовної практики, а також результатів праць вчених провести дослідження змісту та складових частин адміністративно – правового механізму забезпечення дотримання поліцейськими правил етичної поведінки та доброчесності.

Виклад основного матеріалу Дослідження предмету роботи слід розпочати з аналізу понятійно-категоріального апарату окресленої проблематики, а саме з розгляду змісту понять «професійна етика», «правила етичної поведінки», «адміністративно-правовий

механізм» та «організаційно-правове забезпечення дотримання правил етичної поведінки».

В філософській науці етика визначається як знання про мораль та моральність, їх зміст та роль в житті людини. Етика розглядається як певні моральні основи і цінності людини, людської спільноти або професії. Різновидом професійної етики є етика поведінки державних службовців, а її зміст корелюється з загальноприйнятими моральними цінностями в державно-службовій діяльності [1, с. 20–23].

Доцільно припустити, що етика в поліцейській службі є складовою частиною ділової професійної етики, пов'язаною з в державною виконавчою діяльністю. Таким чином, професійна етика є системою цінностей, принципів і правил поведінки певної професійної спільноти, наприклад – поліцейських, які формують моральні стандарти професійної діяльності.

Моральні норми (стандарти) слід розуміти як вимоги до людини, щодо її діяльності і відносин з іншими людьми. Моральні норми і принципи входять до поняття моральних цінностей, які реалізуються у вчинках, мотивах поведінки, результатом яких є оцінка схвалення чи засудження.

Норми професійної етики призначені врегульовувати насамперед професійну взаємодію у сфері публічних владних відносин та громадянського суспільства, а не тільки у відносини всередині певного колективу [2, с. 27].

Формування професійної етики має велике значення для держави, оскільки сприяє розвитку у суспільстві позитивних факторів: патріотизму, відповідального ставлення до органів державної влади, інших організацій, об'єднань та окремих громадян, забезпечує моральний характер взаємовідносин у професійній діяльності.

Регулюючий вплив адміністративних норм та етичних правил на суспільство відбувається через сукупність елементів, які складають відповідний механізм врегулювання суспільних відносин.

Таким чином, виникає нагальна необхідність наукового розгляду поняття «адміністративно-правового механізму забезпечення дотримання поліцейськими етичних правил поведінки» та його складових частин.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття механізму пояснюється як «внутрішня побудова, система, сукупність станів і процесів, що формують фізичне, хімічне та інше явище» [3, с. 997].

Для належного розуміння змісту поняття «адміністративно-правовий механізм забезпечення» варто звернути увагу на розуміння самої категорії «забезпечення».

«Словник української мови» вказує на спорідненість змісту слів «забезпечення» й «забезпечити». При цьому останнє подається в декількох значеннях, зокрема: 1) створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; 2) захищати, охороняти когось, що-небудь від небезпеки [4].

У словникових джерелах надається тлумачення категорії «забезпечення» – як «задоволення когось, чогось у якихось потребах». Таким чином, забезпечення фактично постає як гарантія чогось, задоволення потреб у чомусь і створення для цього певних умов [5].

Цікаву точку зору з даного питання висловлює І.О. Бакірова, яка стверджує що в структурі слова «забезпечення» в якості взаємопов'язаних складових поняття присутні інші споріднені категорії «гарантування», «реалізація», «охорона», «захист» і «відновлення» [6, с. 127].

Таким чином, забезпечення адміністративно-правового регулювання уявляє собою цілеспрямований організуючий вплив норм адміністративного права на суспільні відносини шляхом реалізації складових адміністративно-правового механізму, який включає в себе сукупність адміністративно-правових засобів.

Подібну позицію займають В.І. Загуменник, В.В. Мусієнко, В.В. Проценко, вони пропонують розуміти адміністративно-правове регулювання як цілеспрямований впливом норм адміністративного права на визначені суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових заходів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства й держави [7, с. 400].

З цього твердження походить розуміння про багатоплановість і багатокомпонентність процесу (процедур) забезпечення. За твердженням В. В. Галуцького правове забезпечення визначається наступними ознаками: 1) цілеспрямованістю; 2) організаційним упорядковувачим і регулятивним характером; 3) наявністю предмета і власної сфери правового впливу, що мають індивідуальне й суспільне значення; 4) реалізується власними методами, координувачого характеру шляхом виконання або використання норм права; 5) наявністю визначених стадій, що передбачають правову регламентацію суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків та їх реалізацію [8, с. 116–118].

Ефективність впливу правового забезпечення на суспільні відносини у сфері управління правоохоронною діяльністю залежить не тільки від їх природи та особливостей прояву, правильно обраного методу регулювання, але й від успішного використання всіх складових механізму, за допомогою якого регулюючий вплив проявляється у фактичній поведінці суб'єктів службової діяльності.

Власне, об'єктом адміністративно-правового забезпечення правил етичної поведінки поліцейських та доброчесності є ті суспільні відносини, які виникають через поведінку і дії суб'єктів та урегульовуються нормами адміністративного права.

Таким чином, на наш погляд, механізм адміністративно-правового забезпечення дотримання поліцейськими етичних правил поведінки – уявляє собою процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення визначених цілей регулювання дій учасників суспільних відносин, а саме дотримання встановлених правил етичної поведінки та доброчесності поліцейськими в процесі здійснення службової діяльності.

На думку Р. В. Розумяк і Г. С. Буга, вироблення чіткого наукового розуміння структури механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин дає можливість сформулювати теоретико-правове уявлення щодо змісту поняття даного управлінського явища [9, с. 34].

На думку Масюк Л.Я. до структури адміністративно-правового забезпечення правил етичної поведінки поліцейських входять: суспільні відносини, які виникають між суб'єктами у сфері забезпечення правил етичної поведінки поліцейських; адміністративно-правові норми законодавства, що регулюють належну поведінку і службову дисципліну в органах поліції; методи і форми впливу на об'єкт, тобто на поведінку усіх суб'єктів; юридичні наслідки, які виникають у результаті цих відносин [10, с. 233].

На думку авторів мультимедійного навчального посібника «Адміністративне право: загальна частина» до структури цього механізму входять наступні елементи (засоби): 1) норми, які встановлюють правовий статус поліцейського, функціональні обов'язки в межах посади, встановлені антикорупційним законодавством обмеження, правила етичної поведінки, об'єктивно виражені в законах та інших нормативних актах; 2) відносини в межах поліцейської служби та поза її межами; 3) акти застосування та тлумачення правил етичної поведінки; 4) контроль та нагляд з боку керівництва да дотриманням вимог дисципліни та правил службового етикету; 5) заходи громадського контролю за дотриманням правил етичних норм поліцейськими;

6) правосвідомість та правова культура поліцейського; 7) заходи юридичної відповідальності за порушення правил етичної поведінки і доброчесності [11].

Кожна складова цього механізму призвана забезпечити дотримання етичної поведінки поліцейськими в службовій діяльності. Ці складові одночасно виступають юридичними засобами адміністративно-правового регулювання етичної поведінки правоохоронців. При цьому, наведені адміністративно правові засоби впливу включаються в процес регулювання у певній послідовності, залежно від умов і обставин застосування.

Для кращого розуміння дії такого механізму слід звернутися до характеристики його складових елементів. Головну основу механізму адміністративно-правового забезпечення дотримання поліцейськими етичних правил поведінки складають правові норми, які встановлюють правовий статус поліцейського, правила етичної поведінки закріплені в законах та інших нормативних актах.

Безпосередніми засобами механізму адміністративно-правового регулювання є норми права. З одного боку, вони регулюють поведінку суб'єктів адміністративного права, охороняють права фізичних та юридичних осіб, встановлений в державі правопорядок, з іншого, створюють умови для виникнення адміністративних правовідносин, в яких відбувається реалізація статусу суб'єктів.

Слід відзначити, що нормативні акти, які врегульовують етичну поведінку поліцейського мають дворівневу систему, яка включає себе перший рівень міжнародний та другий – національний (галузевий).

Етична поведінка правоохоронців України спирається на основоположні нормативні акти міжнародного законодавства, які були ратифіковані Україною та імplementовані в національне законодавство це, по перше, Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року під назвою «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» [12].

Кодекс створений з метою використання його положень у національному законодавстві держав, його норми призначені безпосередньо регламентувати поліцейську діяльність у сфері захисту прав людини, недопущення зловживання заходами примусу, застосування тортур і запобігання проявам корупції.

Другим міжнародним документом, є «Європейський кодекс поліцейської етики», який був прийнятий Радою Європи 19 вересня 2001 року. Його положення застосовуються до посадових осіб підрозділів і служб державної поліції чи до інших контрольованих публічною владою органів, головною метою яких є забезпечення підтримки закону і порядку в громадянському суспільстві і яким держава дозволяє для досягнення цієї мети використовувати силу або спеціальні повноваження [13].

Правові норми професійної етики поліцейського у національному законодавстві були закріплені у таких нормативних актах: Конституції України [14], Законах України «Про Національну поліцію» [15], «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [16], «Про запобігання корупції» [17], «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [18], наказах МВС України від 09.11.2016 року № 1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських» [19] та від 09.04.2024 року № 230 «Про затвердження Правил етичної та доброчесної поведінки працівників Міністерства внутрішніх справ України» [20].

Має сенс зупинитися на основних положеннях цих двох основних наказів МВС, в яких були закріплені основні правила етичної поведінки та доброчесності поліцейських та правоохоронців системи МВС.

Почнемо зі змісту «Правил етичної поведінки поліцейських» (далі – Правил). Структура Правил складається з п'яти розділів: 1) Загальні положення. 2) Основні

вимоги до поведінки поліцейського. 3) Поводження поліції з затриманими особами. 4) Взаємодія поліції із громадськістю та іншими державними органами. 5) Контроль керівників поліції за дотриманням етики поліцейськими.

Варто зазначити, що національні Правила, крім окреслених вимог, утримують у собі професійні етичні вимоги щодо окремих аспектів діяльності поліцейських. Головні вимоги до правил етичної поведінки поліцейських містяться у п. 1 р. II даного наказу. В процесі виконання службових обов'язків поліцейський повинен: «неухильно дотримуватися положень Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, які регламентують діяльність поліції, та «Присяги поліцейського», а також виконувати вимоги антикорупційного законодавства; професійно виконувати свої службові обов'язки, визначені Конституцією, законами України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, міжнародними договорами України, а також цими Правилами» [19].

У п. 3 р. IV цього ж нормативно-правового акту визначено, що за будь-яких обставин і відносно будь-якої людини як у робочий, так і в неробочий час поліцейський зобов'язаний дотримуватися норм професійної етики.

У змісті п. 1 р. II даного документу затверджені правила моральної поведінки поліцейських, які виражаються у наступних вимогах, що поліцейський повинен бути гідним, справедливим, стриманим, уважним у відношенні до всіх людей, незважаючи на їхній статус, особливості та різні переконання. Він повинен бути нейтральним та об'єктивним у будь-яких ситуаціях та у відношенні до кожної людини, дотримуючись її прав і свобод [19].

Поліцейський повинен бути готовим до різних викликів, так, щоб його поведінка відповідала морально-етичним нормам та був готовим до комунікації із населенням і надання їм необхідної допомоги. Окрім цього, поліцейський повинен постійно працювати над своєю поведінкою та контролювати свої негативні почуття, емоції, настрій, щоб не зашкодити іншим, а також, щоб це не вплинуло на виконання службових обов'язків та рішення. В даному змісті простежуються окремі моральні чесноти поліцейських, такі як справедливість, а також ті, які є похідними від чеснот мужності, мудрості і поміркованості.

У п. 3 р. IV Правил, визначені інші моральні вимоги і встановлені прямі заборони до поліцейського у відносинах із населенням, зокрема: «бути тактовним та доброзичливим; висловлювати вимоги чи зауваження, що стосуються особи у ввічливій та переконливій формі; надавати можливість особі висловлювати власну думку; до всіх потерпілих від злочинів або інших правопорушень проявляти повагу, охороняти їх безпеку та право на невтручання в особисте життя. Бути тактовним, доброзичливим, ввічливим, проявляти повагу – це похідні від загальних моральних чеснот мудрості й поміркованості людини» [19].

У положеннях п. 4. р. IV сформульовано, що «поліцейський повинен бути коректним та не допускати застосування насильства чи інших негативних дій щодо членів суспільства, а також, незважаючи на провокації, повинен залишатися об'єктивним».

Вимоги превентивного характеру має зміст п. 5 IV розділу: «З метою зменшення кількості випадків застосування поліцейських заходів примусу поліцейський повинен проявляти розсудливість, відкритість, почуття справедливості, володіти комунікативними навичками (переконання, ведення переговорів тощо), а в необхідних випадках мати керівні та організаційні якості» [19].

Таким чином, до особи поліцейського висувається вимога володіти комунікативними, організаційними та управлінськими навичками, мати почуття справедливості. Наявність таких високих вимог до поліцейського передбачає певний рівень його

теоретичної підготовки з психології, медіації, теорії управління та інших галузей суспільних наук.

Положення V розділу щодо функції керівників поліції вимагає від них дотримання обов'язку проводити навчання та інформаційно-роз'яснювальну роботу серед підлеглих щодо етичної поведінки. Окремим пунктом прописаний обов'язок протидіяти проявам корупції. Керівник має їх попереджати, а виявивши – терміново звернутись до антикорупційних органів [19].

Другий наказ МВС від 09 квітня 2024 року № 230 розширив перелік суб'єктів, на яких поширюється його дія. Суб'єктами доброчесної поведінки є: 1) державні службовці, відряджені поліцейські, відряджені військовослужбовці, а також інші працівники, які обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій апарату МВС; 2) державні службовці, а також інші працівники, які обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій у Головному сервісному центрі МВС; 3) державні службовці, а також інші працівники, які обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій у закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС.

Суб'єкт доброчесної поведінки повинен ознайомитися з положеннями Правил під розпис у спеціальному повідомленні про дотримання вимог, яке долучається до матеріалів його особової справи. Стан дотримання доброчесної поведінки враховується керівництвом при просуванні поліцейського по службі та проведенні оцінювання результатів службової діяльності працівника [20].

Позитивною рисою цього документу є формулювання офіційного поняття правил етичної поведінки та доброчесності, як «сукупності моральних та професійно-етичних принципів, вимог, які регулюють засади поведінки суб'єктів доброчесної поведінки – працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, Головного сервісного центру МВС, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС» [20].

На наш погляд, недоліком наказу від 09.04.2024 року № 230 була відсутність у його нормах конкретних положень про застосування заходів юридичної відповідальності до порушників етичної поведінки.

З наведеного можна зробити узагальнення, що норми права виступають найважливішими засобами реалізації механізму адміністративно-правового регулювання. З одного боку, вони регулюють поведінку суб'єктів адміністративного права, охороняють права фізичних та юридичних осіб, встановлений в державі правопорядок, з іншого, створюють умови для виникнення адміністративних правовідносин, в яких відбувається реалізація статусу суб'єктів.

В адміністративно-правових відносинах, як в складовій правового регулювання, індивідуалізуються положення певної норми адміністративного права або етичних правил, визначаються характер, права й обов'язки їх учасників.

Однією з найбільш важливих складових адміністративно-правового механізму дотримання етичних правил та доброчесності є правова культура поліцейського, яка уявляє собою систему професійно-правових знань, умінь і навичок, що характеризують високий ступінь правового розвитку особи і її впливів на правову культуру суспільства завдяки практичній юридичній діяльності в суворій відповідності з законом і внутрішнім імперативом службового обов'язку.

За твердженням авторів навчального посібника «Поліцейська деонтологія» структура правової культури правоохоронця містить у собі такі складові: 1) правову

освіченість (інформованість), що включає в себе професійні знання норм законодавства; 2) поважне ставлення до права, що проявляється у компетентній переконаності у його необхідності, у соціальній корисності правового регулювання, у правильності і справедливості правових норм; 3) вироблення звички дотримуватися законів і службових наказів; 4) уміння професійно користуватися правовим інструментарієм – законами й іншими актами; 5) виявлення правової активності під час виконання службових обов'язків і підкоренні своєї поведінки вимогам правових норм [21, с. 31].

Доповнює правову культуру правова свідомість. Вона виступає як система відображення правової дійсності у поглядах, почуттях, уявленнях поліцейського про право, її складовими є правова ідеологія, правова психології та правова поведінка.

Правова культура складається з сукупності правових цінностей, за допомогою яких правильно розуміються та виконуються положення правових норм.

Правова традиція і культура суспільства спільними зусиллями формують правове мислення та правову свідомість. Культурний стиль професійної поведінки працівника поліції характеризується неухильним дотриманням етичних принципів у правоохоронній діяльності, особливостями вирішення професійних проблем, специфікою вибору варіанта професійної поведінки в межах, що визначені нормами права та деонтологічними вимогами.

Важливим елементом культури правоохоронця є професійне мислення поліцейського, яке складається з аналітичної здатності правоохоронця опосередковано й узагальнено за допомогою вироблених та засвоєних понять, суджень, умовиводів, що фіксуються вербальними засобами, відображати істотні закономірні зв'язки правової дійсності та залагоджувати соціально-правові протиріччя [22, с. 9–13].

Повсякденне правове мислення складає невід'ємний елемент механізму соціальної дії права і знаходиться у основі правового мислення правоохоронця, його правового почуття, правового інтелекту.

Ще одна складова – політична культура правоохоронця, являє собою багаторівневу систему світосприймання особи: світоглядні орієнтації; ставлення до влади; ставлення до політичних явищ і процесів. Світоглядні орієнтації визначаються вибором політичних позицій, виходячи з переваги цінностей – індивідуальних чи колективних, релігійних чи атеїстичних, національних чи інтернаціональних, конфронтаційних чи консенсусних, прагматичних чи ідеалістичних та ін.

Політична культура залежить від загальної культури поліцейського, цінностей і орієнтирів загальнокультурного розвитку, корпоративного середовища та в цілому суспільства.

О.А. Гавриленко та О.М. Тетерич вважають важливими аспектами морально-етичної складової особистості представників правоохоронної сфери: ставлення професійної групи та кожного поліцейського до суспільства в цілому, його інтересів; виявлення основних цінностей, принципів та професійно-етичних норм правоохоронної та взагалі поліцейської діяльності; визначення моральних якостей особистості поліцейського, які забезпечуватимуть найкраще виконання ним професійного обов'язку, у тому числі обґрунтування професіоналізму як моральнісної якості правоохоронця; усвідомлення специфіки моральнісних відносин поліцейських та громадян, які є безпосередніми об'єктами (й водночас – суб'єктами) їх професійної діяльності; розкриття сутності взаємовідносин усередині професійних колективів органів поліції, специфічних моральних та професійно-етичних норм (правил), які виражають ці відносини; з'ясування засобів підтримки професійної етики поліцейських, у тому числі виявлення особливостей, мети, завдань і методів професійного етичного навчання поліцейського персоналу [23, с. 141].

У професійній діяльності поліцейського істотне значення має манера поведінки. Вона пов'язана з психофізіологічними особливостями особи і є невербальним засобом спілкування в суспільстві. Науковці виділяють наступні види манери поведінки особи за її психофізіологічними особливостями: 1) вербальна (голос, його тембр, інтонація); 2) рухова (міміка, жести, рухи тіла); 3) слухова (вміння слухати і чути); 4) зорова (погляд); 5) тактильна (дотик, обійми).

В службовому етикеті поліцейського особливе місце займає почуття такту. Воно визначає емоційний стан правоохоронця в трудовому колективі, його співпереживання зі службових питань з колегами, уважне ставлення до особи громадянина в процесі бесіди, належну поведінку у висловлюваннях і вчинках. Почуття такту формує вміння у поліцейського так поставити або викласти питання, щоб не викликати почуття незручності у громадян під час спілкування.

Поліцейський повинен постійно пам'ятати, що дотримання етикету і прояв такту – невід'ємна частина духовної культури службової особи і тим більше керівника.

Важливою складовою механізму формування дотримання етичних вимог є психологічна культура правоохоронця, що уявляє собою систему психологічних властивостей, які формуються в процесі раціонального взаємозв'язку особи поліцейського і професійних вимог.

Вона знаходить вираження у співвідношенні складових структури особистості (його волі, розуму і почуття) і системи правових норм, які мають відношення до характерних властивостей юридичної практики або окремих юридичних професій, навичках і прийомах використання знань під час спілкування з громадянами при вирішенні службових справ і т. ін.

Психологічна культура має велике значення для поліцейського. Вона сприяє упорядковуванню процесу мислення і форм його виразу (вербальну складову); допомагає знаходженню місця в суспільстві і в службовому колективі; орієнтує на неформальне ставлення до справи; розвиває, укріплює, активізує свідомість, волю та почуття; сприяє настрою і відчуття задоволення від праці, посиленню рівня відповідальності за доручену справу.

Наявність у особи владних повноважень в будь-якому суспільстві завжди викликало у людей бажання їх отримання, оскільки вони розширювали матеріальні можливості та надавали психологічні переваги. Тому, являючись представником влади, поліцейський може зловживати нею з різних мотивів і за таких обставин відбувається професійна деформація правоохоронця.

Деформація професійної свідомості поліцейського уявляє собою усвідомлені і неусвідомлені зміни анти правового характеру, що відбулися у свідомості поліцейського в процесі його професійної діяльності, і які свідчать про відступ від нормативів етичних вимог або доброчесності.

Вона негативно впливає на правоохоронну (службову) діяльність. Найбільш типовими формами деформації професійної свідомості правоохоронця є: зловживання владою або службовим становищем, перевищення посадових повноважень; некомпетентність; недбалість; перекручування відсотка розкриваності правопорушень; оформлення процесуальних матеріалів з порушенням «принципу презумпції невинуватості»; порушення принципу «відповідності покарання тяжкості правопорушення»; хибне сприйняття корпоративної солідарності або сліпа віра в службовий обов'язок [24, с. 71].

Протидія таким проявам, можлива через здійснення належного контролю з боку керівників підрозділів і застосування до поліцейських норм інституту юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність поліцейських передбачена у нормі ст. 19 «Види відповідальності поліцейських» Закону України «Про Національну поліцію». Законодавець у положеннях профільного закону визначає, що в разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, дисциплінарну відповідальність відповідно до закону [15].

Вона виникає з моменту вступу особи на службу – прийняття Присяги, тобто з моменту початку його службово-трудова правовідносин.

Слід відзначити, що юридична відповідальність, виступає як невід’ємний елемент правового статусу працівника поліції і є важливим засобом забезпечення законності, ефективної діяльності поліцейських та додержання ними присяги, етичних вимог, доброчесності і трудової дисципліни.

На думку авторів навчального посібника «Деонтологічні засади поліцейської діяльності щодо забезпечення прав і основоположних свобод людини та громадянина» юридична відповідальність працівників Національної поліції України є інститутом об’єктивного права і уявляє собою передбачені санкціями норм права, забезпечені можливістю застосування державного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких працівник Національної поліції України зазнає за вчинене ним правопорушення в передбаченому законодавством порядку [25].

Результатом притягнення поліцейського до юридичної відповідальності за порушення етичних правил поведінки та доброчесності є настання на нього негативних наслідків (застосування стягнень або покарань передбачених діючим законодавством).

Висновки і пропозиції. Узагальнивши викладене, можна зробити висновок, що правовий механізм забезпечення дотримання поліцейськими правил етичної поведінки та доброчесності, уявляє собою процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення визначених цілей врегулювання дій учасників суспільних відносин, а саме – дотримання встановлених правил етичної та доброчесної поведінки поліцейськими.

Структурними елементами механізму забезпечення дотримання поліцейськими правил етичної поведінки та доброчесності є: 1) норми, які встановлюють правовий статус поліцейського, функціональні обов’язки в межах посади, встановлені антикорупційним законодавством обмеження, правила етичної поведінки, об’єктивно виражені в законах та інших нормативних актах; 2) відносини в межах поліцейської служби та поза її межами; 3) акти застосування та тлумачення правил етичної поведінки; 4) контроль та нагляд з боку керівництва да дотриманням вимог дисципліни та правил службового етикету; 5) заходи громадського контролю за дотриманням правил етичних норм поліцейськими; 6) правосвідомість та правова культура поліцейського; 7) заходи юридичної відповідальності за порушення правил етичної поведінки і доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. Тимощука В.П., Школика А.М. Київ: Конус Ю, 2007. 84 с.
2. Бесчасний В.М., Кононенко Т.В., Сабельникова Т.М. Етикет і професійна етика поліцейського. К.: ВД «Дакор», 2019. 216 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2003. 1440 с.
4. Словник української мови: в 11 томах. Том 3, 1972. 744 с. URL: <http://sum.in.ua/s/>.

5. Забезпечення. Slovnyk.me. URL: <https://slovnyk.me/dict/vts/%8F>.
6. Бакірова І. О. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 7. С. 127–139.
7. Загуменник В.І., Мусієнко В.В., Проценко В.В. Адміністративне право України: основні категорії та поняття: навчальний посібник / за заг. ред. О.Х. Юлдашева. Київ: Поліграфіст, 2010. 512 с.
8. Галунько В. В., Пономаренко Г. О., Шкарупа В. К. Теорія держави та права: конспект лекцій / за заг. ред. В. К. Шкарупи. Херсон: ВАТ «ХМД», 2008. 280 с.
9. Розумяк Р. В., Буга Г. С. Структура механізму адміністративно-правового регулювання права поліцейських на відпочинок. *Правовий часопис Донбасу / Law journal of Donbass*. 2023. № 1 (82). С. 32–37. <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-82-1-1-29-32>.
10. Масюк Л.Я. Щодо змісту правил етичної поведінки поліцейських як об'єкт адміністративно-правового забезпечення. *Наукові записки*. Серія: Право. 2024. № 17. С. 230–235. URL: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2024-17-230-235>.
11. Адміністративне право: загальна частина: мультимедійний навчальний посібник. Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2017. URL:
12. Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку: Кодекс, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 № 34/169. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_282.
13. Про Європейський кодекс поліцейської етики : Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників Міністрів. URL: <https://pravo.org.ua/files/Crimina1%20justice/rec1.pdf>.
14. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
15. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2015. № 40–41. Ст. 379.
16. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233.
17. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
18. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013, № 32, ст. 412.
19. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09 листопада 2016 № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>.
20. Правила етичної та доброчесної поведінки працівників Міністерства внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України 09 квітня 2024 № 230. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0596-24#Text>.
21. Поліцейська деонтологія: навч. посібник/ за заг. ред. В. Я. Марковського. Львів, 2020. 295 с.
22. Певко С. Г. Культура юриста та її види: етична, правова, психологічна: лекція з навчальної дисципліни «Поліцейська деонтологія». ХНУВС. Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6. 2023. 18 с. С.9-13.
23. Гавриленко О.А., Тетерич О.М. Моральні засади професії юриста. *Вісник Університету внутрішніх справ*. Вип. № 3-4. 2016. 109 с.

24. Етикет і професійна етика поліцейського / В. М. Бесчастний, Т. В. Кононенко, Т. М. Сабельникова; М-во внутр. справ України, Донец. юрид.ін-т. Київ : ВД Дакор, 2019. 216 с.

25. Деонтологічні засади поліцейської діяльності щодо забезпечення прав і основоположних свобод людини та громадянина: мультимедійний навчальний посібник. Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2023. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/police_deontology/info/lit.html.